

דְּרָשׁוֹת

פרשת נשא, תש"פ, מספר 1370

האישה הסוטה מהפכה פרשנית של חז"ל

דן יפה

וּבִיד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמְּאָרְרִים וְהַשְּׂבִיעַ אֶתְּהָ הַכֹּהֵן, וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם לֹא שָׁטִית טְמֵאָה, תַּחַת אִישׁ הַנָּקִי מִמֵּי הַמְּאָרְרִים הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה וְאֵת כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישׁ וְכִי נִטְמַאת וְיִתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת שְׂכָבְתוֹ מִבְּלַעְדֵי אִישׁ וְהַשְּׂבִיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה יִתֵּן ה' אוֹתְךָ לְאֵלֶּה וְלִשְׂבַעַת בְּתוֹךְ עִמְךָ בֵּית ה' אֶת יָרְכֶךָ נִפְלֶת וְאֵת בְּטָנְךָ צָבָה. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה, בְּמַעֲיָךְ לְצַבּוֹת בָּטָן וְלִנְפֹל יָרֶךְ וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן... וְנִקְּהָ הָאִישׁ מֵעוֹן וְהָאִשָּׁה הֵיא תִשָּׂא אֶת עוֹנָה (במ' ה:יא-טו, יח-כב, לא).

במילים אחרות, קנאתו של הבעל המקראי לאשתו וחשדו בה בניאוף מביאים אותו להבאת האישה אל הכוהן כדי שיבדוק את נאמנותה באמצעות "המים המארררים". בטקס זה היא הושקתה במים אלו, ואם נמצאה אשמה הייתה בטנה צבה וירכה נופלת. במקרה שלא נמצאה אשמה, האישה חזרה לביתה לאחר הטקס המבזה, ובעלה לא נתן את הדין על האירוע. נראה כי בראייה היסטורית סירבו חז"ל לתת בידי הבעל המקראי כוח רב כ"כ, ויכולת לפרק במחי יד את התא המשפחתי. נראה גם כי החכמים התקשו לקבל "אורדיל" – משפט הנתון כולו בידי הכרעה א-לוהית לחיים ולמוות (Trial by Ordeal)¹. במאמר זה אבקש לומר כי

פרשת סוטה היא דוגמה מאלפת של מעבר פרשני בעל משמעות. המעבר מן המקרא אל התלמוד הוא כה תהומי, עד שניתן לשאול מדוע מצאו חז"ל לנכון להציע פרשנות כה מהפכנית למקור המקראי, כפי שעולה מפשט הכתובים.

יש לשער שתוכנה של אותה פרשה היקשה על החכמים, והמצווה הזו לא הייתה ישימה. אם נניח שכוונתם הייתה לעצב, לאחר החורבן, חברה מתוקנת המבוססת על ערכים חברתיים, אנו רשאים לשאול כיצד עמדה פרשה זו בקריטריונים אלו. מפרשנותם נוכל להיווכח שחז"ל רצו לצמצם עד כמה שניתן את הפגיעה בכבודה של האישה הנחשדת כסוטה, ולהמעיט בביזיונה. בפרשה אנו קוראים:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם. אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטָה אֶשְׁתּוֹ וּמַעַלָּה בּוֹ מַעַל וְשָׁכַב אִישׁ אֶתְּהָ שְׂכַבְתָּ זָרַע וְנִעַלְמָם מֵעֵינַי אִישָׁה וְנִסְתַּרְהָ וְהִיא נִטְמֵאָה, וְעַד אֵין בָּהּ וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנְאָה אֶת אֶשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמֵאָה אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנְאָה אֶת אֶשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמֵאָה, וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אֶשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהִבִּיא אֶת קַרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירֵת הָאִיפָה קֶמַח שְׁעָרִים, לֹא יֵצֵק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לֶבֶנָה כִּי מִנְחַת קְנָאָה הִיא מִנְחַת זִכְרוֹן מִזְפָּרֶת עוֹן... וְהִעֲמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּכְרוֹן מִנְחַת קְנָאָה הִיא

H. C. Brichto, "The Case of the Sota and a 1 Reconsideration of Biblical 'Law'", *Hebrew Union College Annual* 46 (1975), p. 55-70; A. Destro, *The Laws of Jealousy. Anthropology of Sotah*, Atlanta 1989; B. D. Haberman, "The Suspected Adulteress: A

* ד"ר דן יפה מרצה לתולדות ישראל בביה"ס ללימודי יסוד ביהדות, אוניברסיטת בר-אילן.
** לעילוי נשמתה של אימי מורת, רג'ין בת רולנד.

תמות לאחר שנה או יותר כי פג תוקפה של "הזכות התלויה" לה? ועוד:

רבי שמעון אומר, חילול ה' היה בדבר שאילו לא היו המים בודקין אותה על אתר, כיוון שאילו יורדת מן המקום, הייתה אומרת לחברותיה, אל תימנעו מלחטוא, כבר שתיתי ולא פגעו בי המים. דומה שאין בהם צורך. לכך נאמר, והאישה ההיא תישא את עוונה – מיד.⁶

נימוקים שונים ניתנו כדי להסביר את העניין: יש שטענו שרעיון הזכות התלויה נוצר מתוך הקושי בהוצאה לפועל של הטקס: הנשים שתו ולא נפגעו גם כשאשמתן הייתה ברורה. לכן אומץ רעיון הזכות התלויה כתירוץ המסביר את היעדר המוות המידי.⁷

לדברי רוזן-צבי, "הזכות התלויה" נזכרת במשנה כחלופה לחפות. כלומר, זכות זו לא באה כדי לבטל את הטקס כולו, אלא רק ככלי בדיקה. לפי הצעה זו, הפגיעה באורדיל בדמות המצאת "זכות התולה" ברורה.⁸

נראה כי החכמים ניסו בכל דרך להתמודד עם הטקס האמור, וביקשו לחדש אותו. סביר להניח כי מבחינתם, הטקס כפי שהובן על בסיס פשט הכתובים וללא פרשנותם לא יכול היה להשתלב במודל החברתי שאותו ביקשו לייסד לאחר המשבר של חורבן הבית השני.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

6 ספרי זוטא, ה, לא, מה' ח"ש הורוויץ, עמ' 239.
T. Ilan, *Jewish Women in Greco-Roman Palestine*, Peabody, MA 1996, p. 140.
8 ראו: 'רוזן צבי, שם (הערה 5), עמ' 121.

החכמים שינו בפרשנותם את משמעות הטקסט האמור מן הקצה אל הקצה, ומדובר בשינויים סמנטיים ורעיוניים גם יחד.²

אצל חז"ל הופכת הקנאה המקראית ל"קינוי". כלומר, לשלב ביניים שבו על הבעל להזהיר את אשתו בנוכחות שני עדים שלא תסתתר עם איש פלוני. במקרא לא היו עדים ולא מושא קנאה ספציפי שאיתו נאסר על האישה להסתתר, וגם לא שלב של אזהרה. כל הפרמטרים הללו נוספו במשנה.³ משה הלברטל תיאר זאת, ש"עוברים מתיאור הלך הנפש של הבעל לתהליך משפטי של התראה". דבר דומה קורה למונח המקראי "נסתרה" שהפך ממינוח המציין הסתתרות או היעלמות לשם ניאוף למונח המציין ייחוד מדוד "שיש בו כדי שיעור טומאה".⁴ לדברי רוזן צבי "פרשנות זאת מצביעה על מגמה שבאה ליצור בסיס אובייקטיבי להבאת האישה אל הכהן ולשחרר את האישה מתלות בשיגיונותיו של הבעל, תלות הנובעת מפירוש הקינוי כהלך רוח, ואת ההסתתרות כחלק מהחשד".⁵

בפרק השלישי של מסכת סוטה מופיע עניין חדש ומפתיע. כאן נזכרת זכות שהאישה צברה ואשר "תולה" את עונשה. במילים אחרות, מותה יכול להידחות בשנה או יותר עפ"י גודל הזכות שצברה. הזכות יכולה לנבוע מזה שהיא מאפשרת לבעלה ללמוד תורה בעיר אחרת, תוך שהיא מנהלת את ביתה לבדה, או מזה שהביאה את בניה לבית המדרש. מדוע נזקקו החכמים לחידוש מעין זה, שאין לו זכר במקרא? כמובן שחידוש זה מעלה גם הוא שאלות לא מעטות. האם ניתן לדמיין מצב שהאישה

"Study of Textual Embodiment", *Prooftexts. A Journal of Jewish Literary History* 20 (2000), p. 12-42.

2 ראו את הניתוחים על הנושא בהרחבה בספרי D. Jaffe, *Essai sur l'interprétation et la culture talmudiques. Femmes et familles dans le Talmud*, Paris 2013, p. 103-157.

3 סוטה, א, א-ב.
4 מ. הלברטל, *מהפכות פרשניות בהתהוותן*, ירושלים תשנ"ז, עמ' 96. J. Hauptman, *Rereading the Rabbis: A Woman's Voice*, Boulder 1998, p. 17-19.

5 'רוזן צבי, *הטקס שלא היה – מקדש, מדרש ומגדר במסכת סוטה*, ירושלים תשס"ח, עמ' 22.